avizat însă, definiția însăși, fără alte glosări și explicații, de la *Bobeica*[2] „înălțime de pe D. Frăsinelul" lasă să transpară sensul acestui regionalism. (Cf. MDTM[1] s.v. *Bobeica* ent. *bobeică* „vârf de munte rotunjit; prin extensie munte cu un astfel de vârf", ANCH.) Considerând că o definiție de o asemenea acuratețe presupune cu necesitate cunoașterea nemijlocită a realității geografice din teren, putem confirma observația făcută de autor asupra utilității, chiar a necesității anchetei directe, singura modalitate de a da o definiție aplicată la acel referent unic ce poartă respectivul nume: vârf rotunjit al unui deal, deci deal pe un deal. Este ilustrarea conceptului de etimologie toponimică, diferit în anumite privințe de etimologia lingvistică.

Dacă unii cititori ar putea avea impresia că informația istorică sufocă informația toponimică, precizăm că și aceasta din urmă este prezentă, ea construindu-se într-un cadru istoric conturat de o mână sigură și o minte avizată și fiind legitimată de acest cadru. De altfel, este deja recunoscut că un toponim se naște într-un anumit context istoric, geografic, social, cultural și, nu în ultimul rând, lingvistic. Ajungem astfel la conceptul de toponimie integrală, propus de autor prin parafrazarea conceptului coșerian de lingvistică integrală, o convingere pe care a propagat-o cu consecvență și pe care acum, după apariția *Dicționarului toponimic al bazinului superior al Bârladului*, o impune prin puterea exemplului, a rezultatului cert și de cea mai înaltă valoare.

Aparentul exces de informații istorice se dovedește a fi, la o analiză mai atentă, fundamental pentru clarificarea unor probleme-cheie ale cercetării toponimice: dinamica schimbărilor de nume și, implicit, înțelegerea sinonimelor toponimice, evoluția denumirilor, dezvoltarea câmpului toponimic, numeroasele variante denominative (și nu numai). Totodată, lucrarea aduce informații importante pentru studierea istoriei limbii române și a interferențelor lingvistice din zona cercetată.

Departe de a fi un inconvenient, tocmai abundența de informații istorice, geografice și lingvistice, împreună cu rezultatele obținute printr-o cercetare dificilă, riguroasă și perseverentă, face ca *Dicționarul* și aparatul său critic să reprezinte o bază de date exhaustivă, un model de cercetare lexicografică și etimologică toponimică și o sursă de inspirație pentru cercetări viitoare în domeniul onomasticii și al altor discipline lingvistice.

Vlad Cojocaru
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide"
Academia Română, Filiala Iași,
România (vldcojocaru@yahoo.com)

ROZALIA COLCIAR, *Feleacu (Județul Cluj). Monografie lingvistică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2024, 226 p.

Lucrarea în discuție îmbină direcțiile constante de studiu ale Rozaliei Colciar, cercetătoare la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" al Academiei Române, coautoare la volumele II–VI ale *Atlasului lingvistic român, pe regiuni. Transilvania*, semnatară a numeroase studii de dialectologie, antroponimie și pragmatică. După cum

[1] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II, *Micul dicționar toponimic al Moldovei, structural și etimologic*, partea a 2-a, *Toponime descriptive* (autori: Daniela Butnaru, Vlad Cojocaru, Dinu Moscal, Ana-Maria Prisacaru), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza, 2021.

aflăm din *Argument*, intenția autoarei este de a surprinde trăsăturile lingvistice specifice acestei localități, combinând perspectiva vorbitorului nativ din Feleacu cu cea a cercetătorului dialectolog; demersul științific se identifică cu o „tezaurizare a unui grai românesc transilvănean, a cărui continuitate, în cosmopolitul secol XXI, se află tot mai mult sub semnul întrebării" (p. 7). Perspectivele sincronică și diacronică se împletesc constant în incursiunea lingvistică realizată de Rozalia Colciar, pentru că materialul folosit în această monografie nu se limitează la ceea ce a adunat prin anchete autoarea volumului, un mare avantaj pentru cercetarea acestei zone fiind faptul că în Feleacu au fost realizate, în ultimul secol, mai multe investigații lingvistice: în 1930, o anchetă pentru proiectul *Atlasul lingvistic român*, realizată de Theodor Capidan, Ștefan Bezdechi și George Giuglea sub conducerea lui Sever Pop, în 1971, o nouă anchetă dialectală, aparținând cercetătorului Dumitru Loșonți, iar în 1984, o anchetă toponimică întreprinsă de cercetătorul Sabin Vlad. Sunt folosite și informații excerptate din alte lucrări sau din documente istorice publicate ori inedite, descoperite în arhivele naționale și locale.

Introducerea oferă o succintă contextualizare socio-istorică a Feleacului și a felecanilor. Localitatea, a cărei primă atestare datează din 1366, este situată în imediata apropiere a Clujului și era odinioară locuită de țărani liberi, care îndeplineau și rolul de paznici ai vechiului drum roman ce lega Clujul de Turda (p. 11). Ulterior, aceștia s-au ocupat preponderent cu agricultura, creșterea animalelor și diverse meșteșuguri. Dacă, spre sfârșitul secolului al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea, numărul localnicilor a înregistrat un declin semnificativ din cauza migrației spre orașe industrializate sau în afara țării, în prezent se constată o tendință de creștere demografică, datorată mai ales mutării populației urbane în zonele rurale limitrofe orașelor. Această situație va conduce, în mod inevitabil, la modificări ale specificului lingvistic local, ale tradițiilor și onomasticii proprii Feleacului (p. 14).

Prima dintre cele două secțiuni principale ale volumului de față este dedicată studiului dialectologic. În cadrul celor două serii de atlase lingvistice românești, Feleacu a reprezentat punctul de anchetă nr. 251 pentru *Atlasul lingvistic român* (ALR I), respectiv punctul nr. 297 pentru *Atlasul lingvistic român, pe regiuni. Transilvania* (ALRR–Trans.). Autoarea realizează o analiză comparativă a răspunsurilor obținute prin cele două anchete, evidențiind atât răspunsurile identice, cât și pe cele care marchează anumite diferențe. După o trecere în revistă a principalelor opinii referitoare la configurația dialectală a Transilvaniei, Rozalia Colciar prezintă sistematic principalele caracteristici ale graiului din Feleacu, particularitățile fonetice, morfologice, ale topicii și ale lexicului. Analiza etimologică arată coexistența unor termeni arhaici, moșteniți, cu cei din slavă, germană și maghiară, dar și prezența cuvintelor formate pe terenul limbii române. O comparație cu graiul din localitatea învecinată Vâlcele, studiat de Romulus Todoran, nu relevă mari diferențe, în ambele așezări vorbindu-se un „grai de tranziție", cu trăsături specifice subdialectului crișean („prezența numeroaselor elemente lexicale de origine maghiară, precum și epenteza consoanei [c] în grupul [sl]" – p. 77) și subdialectului moldovean („transformarea africatelor [ĉ], [ĝ] în fricativele [ŝ], [ẑ]" – p. 77). La acestea se pot adăuga cuvinte și îmbinări de cuvinte care sunt folosite și în alte zone (precum *blid, cheag, moare, muiere*). Autoarea remarcă o evoluție semnificativă a graiului din aria cercetată, unii termeni folosiți la mijlocul secolului al XX-lea nemaifiind cunoscuți în prezent de felecani. Totodată, influența limbii literare devine din ce în ce mai vizibilă în vorbirea locuitorilor din Feleacu.

Cea de-a doua secțiune, mai consistentă, este consacrată onomasticii. În consens cu alți cercetători din țară (Eugen Coșeriu, Daiana Felecan, Domnița Tomescu, Dumitru Loșonți, Ștefan Pașca, Cristian Ionescu Pérez, Teodor Oancă ș.a.), Rozalia Colciar analizează antroponimele în funcție de categoria din care fac parte: oficiale/convenționale (aici fiind incluse numele de familie și prenumele, rezultate ale „unor reguli standardizate de canoanele

normative oficiale, ele fiind consemnate în actele oficiale ale instituțiilor publice abilitate pentru înregistrarea indivizilor ca membri aparținând unei națiuni" – p. 82) sau neoficiale/ neconvenționale (diminutive și hipocoristice, supranume și porecle, care, din punct de vedere pragmatic, „constituie mijloace strategice de utilizare a limbii în scopul identificării exacte a participanților la actul comunicativ, iar pentru emițător (nominator), ele contribuie la exprimarea unui mesaj-nume subversiv" – p. 128).

Apreciem efortul autoarei de a aduna nume de persoană din perioada veche, documentele atestând, bineînțeles, și antroponime în transliterări (*Danko* pentru *Dancu*, *Paskúl*, *Pasko*, *Pascho* pentru *Pașcu*, *Radol* pentru *Radu*) sau traduse în ungurește (Ștefan *Feher* [= Albu], *Farkas* [= Lupu]), rezultat al politicii duse de administrația maghiară. Comparând nume de persoană din diverse perioade, cercetătoarea face o analiză a schimbărilor survenite în timp la nivelul antroponimiei, demers completat de prezentarea detaliată a modalităților de formare a diferitelor tipuri de antroponime din Feleacu, recuperate prin anchete sau din monografii[2] și documente.

Deosebit de atractive pentru cititorii felecani se pot dovedi explicațiile motivelor care au stat în spatele creării unor supranume și porecle pentru localnici din Feleacu. Redăm aici doar câteva exemple: *Hodorog* „vorbea repede și mult", *Horgoș* „era nărăvaș, pușca mămăliga-n oală", *Jidovu* „era sfârnar (= comerciant), ca jidovii", *Lomoaș* „era negru ca un felinar afumat", *Petrinjel* „era slăbuț, ca un fir de petrinjel (= pătrunjel)", *Sătana* „era un om aspru și drăcos", *Vireag* „avea o vacă pe care o chema *Vireag* și le-a rămas numele așa", *Tunaru* „o fost în armată la tunuri" (p. 148–150), *Corobelu* „e slab și uscat" (cf. *coroabă* 'porumbea'), *Mâțoc* „e mic de statură", *Țăndărică* „seamănă cu păpușa cu acest nume", *Coconașu* „umblă cu nasul pe sus, ca un coconaș (= copil de domn)", *Mitică* „e cam mincinos, ca miticii lui Caragiale", *Cucu*, „când a început să meargă, familia îi spunea: *Stai cucu!*, iar el a preluat cuvântul" etc. (p. 154–155).

Secțiunea dedicată toponimiei folosește și completează cercetările anterioare făcute de G. Giuglea în 1930 și Sabin Vlad în 1984. Atestate în documente din secolul al XIV-lea, *Dealul Feleacului* și *Valea Feleacului* nu apar în inventarul toponimelor de la paginile 162–182, așadar înțelegem că ele nu mai sunt folosite astăzi, prin urmare ar fi fost interesant de precizat care sunt denumirile folosite în prezent de localnici pentru a desemna acele unități geografice. Numele topice de pe teritoriul satului Feleacu sunt diverse, după cum și relieful de aici este diversificat. Ele păstrează în componența lor nume de persoane de altădată (așa sunt, de exemplu, denumirile *Gredina lui Bodaciu* și *Bodăcești*, care stau mărturie a prezenței în Feleacu – cândva, probabil înainte de 1800, pentru că nu se regăsesc la capitolul dedicat antroponimiei – a unor familii *Bodaci*(*u*), poate și *Bodăcescu*), dar și entopice rare (precum *beriște* „loc unde se face țuica", încă neconsemnat în dicționarele limbii române, dar întâlnit de cercetătorii toponimiști pe teren) ori variante regionale ale unor cuvinte (*dâmbă* pentru *dâmb*).

Unele toponime pun încă, din punctul nostru de vedere, probleme etimologice; de exemplu, în ce privește denumirile *Cătăragele* și *Cătăragul Gol*, la primul toponim autoarea face trimitere la apelativul *cătărag* „creastă între două râpi", care însă nu pare a se potrivi descrierii din dreptul celui de-al doilea toponim: „un clin între grădini; să bagă-n sat (ca un unghi); cam 6–7 iugăre", deci unghiul, în acest caz, este pe orizontală, nu pe verticală.

Observăm că și în această zonă există câmpuri toponimice, fapt care confirmă, încă o dată, valabilitatea teoriei avansate de Dragoș Moldovanu[3]: *Beriștea* și *Pârâul Beriștii*,

[2] Lucrarea aduce și corecții necesare unor greșeli de grafie identificate în monografia semnată de Ioan R. Nicola.

[3] Vezi Dragoș Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicație la câmpul hidronimului MOLDOVA)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2010.

Gruiu, Pârâul Gruiului și *Perii Gruiului, Pusta* și *Pârâul Pustii*. Din păcate, la majoritatea toponimelor lipsesc indicații privind situarea obiectului desemnat, localizare care ar fi confirmat (sau nu) dacă este vorba de locuri aflate în vecinătate, deci toponime care formează câmpuri toponimice.

Aparatul științific al cărții este completat de o bogată bibliografie, o legendă a abrevierilor folosite în text, un indice al autorilor citați, precum și de rezumate în engleză și franceză. Ar fi fost binevenit și un indice care să ajute la identificarea în lucrare a tuturor termenilor discutați de autoare. Exemplul Rozaliei Colciar de a pune la dispoziția cercetătorilor și a publicului nespecializat un studiu lingvistic al localității natale ar trebui urmat și de alți specialiști.

Daniela Butnaru
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”,
Academia Română, Filiala Iași, România
(d_butnaru@yahoo.com)

IOAN CANCIUC, *Protopopiatul Săveni. Contribuții monografice asupra localităților, bisericii și învățământului, cu completări și adaosuri*, Iași, Editura StudIS, 2024, vol. 1 – 504 p., vol. 2 – 474 p.

La 19 ani de la apariția monografiei dedicate Protopopiatului Săveni[4], preotul Ioan Canciuc publică o a doua ediție a lucrării, în două volume. După cum explică autorul în *Introducere*, reeditarea a fost impusă de necesitatea actualizării informației tematice, care să ofere „un plus valoric și o utilitate mai performantă” (I, p. 11) și care rezidă în introducerea de noi date preluate din arhive și biblioteci, dar și din lucrările de specialitate apărute în perioada 2005–2019.

Cercetarea de față ne oferă o perspectivă diacronică și sincronică asupra arealului Protopopiatului Săveni, alcătuit din 18 comune integrale (Adășeni, Avrămeni, Coțușca, Dângeni, Dobârceni, Drăgușeni, Hănești, Manoleasa, Mihălășeni, Mitoc, Ripiceni, Românești, Ștefănești, Știubieni, Ungureni, Unțeni, Vlăsinești, Vorniceni), patru sate din comuna Santa Mare și orașul Săveni. Astfel, sunt supuse analizei 165 de localități, dintre care 102 sunt actuale și 63 au dispărut de-a lungul timpului (I, p. 15).

Primul volum al lucrării de deschide cu o *Prefață* a cercetătorului științific Silviu Văcaru, urmată de o scurtă *Introducere* a autorului și de reluarea *Prefeței la ediția I*, semnată de istoricul Ioan Caproșu. Cercetarea propriu-zisă debutează cu capitolul *Așezările umane*, un scurt istoric al modului de constituire și de fragmentare a satelor botoșănene începând cu secolul al XIV-lea și până la marea reformă agrară din anii 1919–1922. Capitolul al II-lea, *Biserica*, este consacrat prezentării vieții religioase a satelor din Protopopiatul Săveni, mai bogat documentată abia după înființarea episcopiilor și a Mitropoliei Moldovei în secolul al XIV-lea, concomitent cu apariția protopopiatelor organizate pe ținuturi (I, p. 27). Urmează un scurt capitol dedicat *învățământului* sătesc din Moldova, considerat reglementat, chiar dacă precar, prin hrisovul voievodului Alex. C. Moruz din 1804, prin care se dispune înființarea de școli în fiecare ținut (I, p. 31).

[4] *Protopopiatul Săveni. Contribuții monografice asupra așezărilor, Bisericii și învățământului*, Botoșani, Editura AXA, 2005.